

Straks zijn de D66-ministers weg, maar de D66-ambtenaren zitten er nog. Wat dan?

Posted on 13 mei 2023 by Eduard Bomhoff

De val van Rutte-IV lijkt nabij. Daarna komen een verkiezingscampagne en een formatie. We zijn al vlug negen maanden verder voordat BBB overeenstemming heeft met haar partners voor het volgende kabinet.

In die tussentijd is het land in handen van de ambtenaren. En het mag niet zo zijn dat de partij van Sigrid Kaag dan nog negen maanden doorregeert met alle D66-ambtenaren in Den Haag. (In 2017 waren de Democraten volgens een enquête van *Binnenlands Bestuur* al de populairste partij onder ambtenaren; bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 zal dat niet minder zijn geworden).

Demissionaire ministers en ambtenaren horen te stoppen met controversieel nieuw beleid. Ik had bijna geschreven: 'zodra de regering het vertrouwen heeft verloren', maar Rutte-IV heeft dat vertrouwen nú al verloren.

Ambtenaren hadden de klimaatministers moeten waarschuwen

Stikstofbeleid is controversieel, en als minister Christianne van der Wal dat niet wil inzien, moeten de ambtenaren haar stoppen. Dat zal pijn doen. Niet alleen voor de dan demissionaire minister, maar ook voor haar helpers. Van hen wordt gevraagd om te beseffen dat ze lang blind waren voor de argumenten van Arnout Jaspers in zijn boek *De stikstoffuik*. En dat ze blind bléven omdat hun *NRC* of hun *Volkskrant* dat boek niet serieus namen en alle geloof hechtten aan de zes klimaatministers.

Alarmbellen hadden moeten afgaan toen eerder al bleek dat Noordrijn-Westfalen helemaal geen geld uittrok tegen stikstof, en dat de Nederlandse berekeningen geen onderscheid wilden maken tussen eenmalige of permanente deposities van stikstof. Toen al hadden de ambtenaren de zes klimaatministers moeten waarschuwen.

Daar waren u en ik niet bij, en we weten niet hoe dat ging, maar we moeten na de val van het kabinet wel door met diezelfde falende ambtenaren. Zijn die flink genoeg om demissionair minister Van der Wal te vertellen dat de nog niet vrijgegeven bedragen in het stikstoffonds bevroren worden totdat een nieuwe minister haar nieuwe beleid goedgekeurd krijgt door het nieuwe parlement?

Idem met het klimaatbeleid. Als de ambtenaren integer zijn moeten ze de zes klimaatministers vertellen dat het klimaatfonds ook is bevroren voor nieuwe, nog niet goedgekeurde plannen. Pijnlijk voor al die kwaliteitskrantlezers die vorige week in de eerste klas trein op weg naar huis met instemming knikten bij een gewichtig commentaar over minister Jetten. De *NRC*-hoofdredactie schreef te hopen 'dat zijn enthousiasme [voor nog eens 28 miljard] overslaat op burgers en bedrijven' en stak ministers en ambtenaren een pluim op de hoed: 'Dat het kabinet er in geslaagd is tot eenheid te komen verdient alle lof'.

Wanneer die eenheid barst, het kabinet vervolgens valt, en Maurice de Hond een paar dagen later zijn opinieonderzoek naar buiten brengt, zal opnieuw blijken dat er weinig eenheid is in de twaalf provincies. Misschien moeten de hoge ambtenaren dan maar voor een paar maanden *De Telegraaf* kopen en een (gratis!) abonnement nemen op de nieuwsbrief Agri Facts van Geesje Rotgers. Ik heb korte tijd aan een Zwitserse universiteit gewerkt waar keurige reizigers aan de krantenkiosk vragen

om 'NZZ mit...' en dan de populaire krant *Blick* gevouwen krijgen in de kwaliteitskrant *Neue Zürcher Zeitung* – kunnen ze in de eerste klas stiekem *Blick* lezen en leren waar de jodelaars in de bergen bezorgd over zijn. Een idee voor de ambtenaren: stop *De Telegraaf* in je *NRC*.

D66-ambtenaren die vorige maand nog adviseerden over het mogelijk verbieden van oppositionele media, zullen na het instorten van Rutte-IV hun uiterste best moeten doen om te stoppen met partijpolitiek. Dat is natuurlijk altijd al hun plicht, maar geldt dan extra omdat anders de verkiezingscampagne nog meer verbitterd wordt. Ook zou het beter zijn wanneer Tweede Kamervoorzitter Vera Bergkamp (D66) dan plaatsmaakt voor vicevoorzitter Martin Bosma (PVV). Die krijgt een hoger cijfer voor onafhankelijkheid en kan dus beter de regie voeren van de Kamer in een lastige tussenperiode.

Remedie: de overplaatsing van hoge ambtenaren

En als hoge ambtenaren weigeren correct pas op de plaats willen maken totdat een nieuwe minister herziene marsorders uitdeelt? Dan is het zeker mogelijk om ze over te plaatsen. We moeten geen bijltjesdag willen voor hoge ambtenaren, zoals in de VS en misschien later deze maand in Turkije, iedere keer wanneer de regering wisselt. Maar het moet wel mogelijk zijn om een corrigerende tik uit te delen aan ambtenaren die het beter weten dan de kiezers en hun D66-beleid blijven doorzetten, ook wanneer de klimaatministers demissionair zijn en de kiezers anders willen.

Gelukkig is dat helemaal niet moeilijk. Ik verwijs naar twee *case studies* van twintig jaar geleden. In het najaar van 2002 sprak ik met Frank de Grave, afgestudeerd in het staatsrecht en nu lid van de Raad van State. Als VVD-minister van Defensie in het tweede kabinet-Kok (1998-2002) had hij grote problemen met topambtenaar B. Het ministerie was bij De Graves aantreden als minister naar het leek niet frank en vrij geweest met informatie over de tragedie van Srebrenica.

Frank zei: 'Ik had beter net als jij direct bij mijn aantreden moeten ingrijpen en die man overplaatsen'. Want een paar maanden vóór ons gesprek over ambtenaar B. was De Grave als Tweede Kamerlid getuige geweest van mijn eigen *case study*.

Het ging om een topambtenaar die ik in 2002 bij mijn aantreden als minister van Volksgezondheid had aanbevolen voor overplaatsing. Premier Balkenende hoefde in

de Kamer alleen te bevestigen dat zijn minister geen mogelijkheid zag om met deze ambtenaar goed samen te werken. (Er waren meerdere redenen; één was dat de ambtenaar voor de verkiezingen van 2002 rampen had voorspeld in de zorg als CDA, VVD en LPF samen zouden gaan regeren).

In Nederland kan een minister een ambtenaar niet ontslaan. Maar hij kan dus wel een hoge ambtenaar per direct aanwijzen voor overplaatsing, wanneer naar het oordeel van de minister het vertrouwen ontbreekt. In mijn geval had ik de overplaatsing eigener beweging in drie gesprekken vooraf gemeld aan de betreffende directeur-generaal van Binnenlandse Zaken, de secretaris-generaal van Volksgezondheid en aan de kandidaat-premier. Alle drie deelden ze mijn oordeel en gaven ze mijn voorstel groen licht.

We kunnen hoge ambtenaren niet de morele maat nemen. Maar we kennen de D66-bias van *NRC*, *de Volkskrant*, *Trouw* en de publieke omroep. Als de publieke opinie nog verder gaat schuiven, dan schuiven die media waarschijnlijk wel mee, zij het langzaam. *De Volkskrant* bijvoorbeeld zal tijd nodig hebben om haar 55 columnisten te herschikken.

Direct in de ijskast

Maar van ambtenaren mogen we eisen dat zij zich direct – vanaf de dag dat Rutte-IV valt – zorgvuldig inzetten om alle controversieel, nieuw beleid in de ijskast te plaatsen. En dat ze een zuivere opstelling kiezen waarmee zij het vertrouwen kunnen verdienen van de komende, nieuwe ministers.

Des te belangrijker is het dat de Tweede Kamer dan een bekwame en onafhankelijke voorzitter heeft: om te garanderen dat Pieter Omtzigt en zijn 149 collega's alle gelegenheid krijgen om alles strak in de gaten te houden.

Eduard Bomhoff is oud-hoogleraar economie aan de EUR, Nyenrode en Monash University. In 2002 was hij vicepremier in het eerste kabinet-Balkenende.

Het zijn de **donateurs** die Wynia's Week mogelijk maken. Doet u al mee? Doneren kan op verschillende manieren. Kijk [HIER](#). Hartelijk dank!